

Theodor Kallifatides: Tal i Stockholms stora synagoga 2019

Talare

Theodor Kallifatides
Författare

Datum

9 november 2019

Plats

Stockholm

1 Mina damer och herrar!

Detta är en stor stund i mitt liv. För första gången träder jag in i en synagoga.
Tyvärr inte för en lycklig tilldragelse, utan för att tillsammans med er minnas
5 den fruktansvärda natt då förintelsen började.

Jag har inte några förstahandsinsikter i ämnet. Jag var ett spädbarn när det begav sig. När nazisterna släppte alla mänskliga hänsyn och hetsade varandra till odåd mot judarna.

10

Är den nionde november en dag att minnas? Jag skulle säga att den snarare är en dag att inte glömma. Därför att den kan komma igen, om vi inte är vakna nog.

15

Förintelsen ställer en fråga till oss: hur ska vi gå vidare? Hur skall vi förhindra att den inte upprepas? Ska vi förlåta ogärningarna och gå vidare som om ingenting har hänt? Jag säger som min mormor brukade säga: Må gud förlåta dig, för jag kan inte göra det. Jag kan inte ens låtsas att jag kan förlåta eller att jag har glömt. Därför att jag har samma erfarenhet av hat och ondska som drabbade judarna. Jag har mött den blick som jag kallar förintelseblicken. Både i min hemby i
20 Grekland som barn under den tyska ockupationen då jag såg min far föras bort på en lastbil utan att veta om jag skulle se honom igen. Jag såg den blicken när den tyske kaptenen i byn lät avrätta en man i allas åsyn. Jag var fem år gammal och höll mamma i handen och jag har aldrig glömt den avrättades sakta slocknande ögon.

25

Några månader senare såg jag den igen, när man samlade byns män – de få som var kvar – på kyrkotorget för att på måfå välja ut vilka som skulle avrättas som hämnd för att grekiska motståndsmän hade dödat en tysk överste. De stod skräckslagna i eftermiddagens milda ljus och en maskförsedd man – en grekisk

samarbetsman – pekade ut vem som skulle offras. Tre män blev valda och fördes bort. Kvinnorna på torget hävde ett skri som fick fåglarna att lyfta upp från de stora träd på torget dit de brukade komma för att övernatta.

35 Det skriet och fåglarnas flykt har aldrig lämnat mig.

Jag såg förintelseblicken också senare i Athen i de så kallade folkdomstolarna under inbördeskriget. Jag såg den i Sverige som ung invandrare när jag sökte jobb eller när jag tog en promenad med en flicka. Vad gjorde jag här?

40

Det är en blick som förmena oss rätten att vara där vi är och att vara det vi är.

Inget annat folk har fått utstå denna blick lika mycket och lika ofta som det judiska. Inget annat folk har dragit på sig så mycket hat som det judiska inte för
45 vad det gör, utan för att det är som det är och för att det är där det är. Det finns nästan inget försvar mot detta.

När jag skulle göra militärtjänsten i Grekland fick jag börja på ett läger för
blivande officerare. Alla med gymnasiestudier bakom sig kom dit. De flesta av
50 oss var mellan arton och tjugo år gamla. Vi möttes av en stor skylt ovanför ingången. ”Jag hatar Bulgarerna. Dels därför att de är kommunister och dels därför att de är Bulgarer.” Där angavs det åtminstone en anledning.

Men nazisterna hatade och alltjämt hatar judarna därför att de är judar. Det
55 finns som sagt inget försvar mot detta om inte det omgivande samhället inte erbjuder skydd. Vi ser alltför ofta hur detta skydd är otillräckligt. Nazister marscherar på gatorna igen, de har erövrat rätten att hata och att hota, de utövar sina demokratiska rättigheter.

60 Vilket hån! Men vad ska man göra?

Länge har vi suttit i en bil med urstark motor men utan broms. Vi har gasat och gasat och erövrat nya individuella friheter, även sådana som går ut över andra. Det är en katastrof, men den är liten i förhållande till den katastrof som lurar
65 om hörnet då grupper och sammanslutningar och partier behandlas som vore de individer. Att ett partiprogram betraktas som en individs rätt till att fritt yttra sig.

70 De starka och de hänsynslösa kommer att gynnas av det. Det var vad som förde Hitler till makten. En villrådig demokrati och att det fanns någon som alla kunde hata med relativt gott samvete; nämligen judarna just för att de var just judar. Det är det vi inte får glömma.

75 I Philippe Sands utomordentliga bok Vägen till Nürnberg finns det en scen som jag inte kan göra mig fri ifrån. Den utspelar sig i Polen under den nazistiska ockupationen. En äldre judisk professor bevittnar hur en tysk soldat skjuter ihjäl en människa mitt på gatan. Han går fram till soldaten och ställer honom en enda fråga: Har ni en själ? Svaret blev en kula i huvudet på den gamle.

80 Men vi har en själ och vi är mäktiga en annan blick än förintelseblicken. I somras, en morgon klockan halvsex, såg jag den. Det var en kylig morgon. Mitt yngsta barnbarn – en flicka på sju år – är en morgonfågel. Hon går upp före alla andra. Det samma gör jag.

85 Vi satte i gång att göra en brasa i kaminen. Det dröjde en stund innan den kom i gång, men det lyckades till slut. Barnbarnet vände sig mot mig och gjorde tummen upp. Hon log. Jag log. Men ingenting blev sagt.

90 Ett lugn, djupt och mäktigt som Atlanten la sig i rummet.

Förstod vi varandra?

Ja, det gjorde vi.

95 Hon visste att jag var en människa och jag visste det samma om henne.

Vi är människor.

100 Det är det vi inte får glömma. Det är det vi inte får låta någon att glömma.

Den här dagen kräver det.

Källa

105 <div>Manuskript hämtat från skma.se (2025-11-19)</div>

URI

<https://www.svenskatal.se/tale/theodor-kallifatides-tal-i-stockholms-stora-synagoga-2019>